

Wanneer kun je jezelf eigenlijk christen noemen?

Emanuel Rutten

Er zijn mensen die door anderen als christen gezien worden, maar die zich toch oprocht afvragen of ze zichzelf nu wel of niet als christen moeten beschouwen. Het is inderdaad niet altijd gemakkelijk om deze vraag te beantwoorden. Er zijn genoeg mensen die worstelen met de vraag of ze van zichzelf kunnen zeggen christen te zijn.

Geloofsclaims of feitelijk gedrag?

Is christen zijn bijvoorbeeld hetzelfde als het omarmen van specifieke geloofsclaims, zoals de claim dat Jezus God is? Het probleem van een op geloofswaarheden gebaseerd criterium is dat er helaas onvoldoende overeenstemming bestaat over welke cruciale geloofsovertuigingen als uitgangspunt genomen moeten worden. Er is geen lijst van noodzakelijke en voldoende geloofsclaims die wereldwijd op voldoende brede instemming kan rekenen. Voor elke lijst van constitutieve geloofsovertuigingen zijn er altijd voldoende gelovigen te vinden die menen dat bepaalde geloofswaarheden op de lijst ontbreken of juist ten onrechte wel genoemd worden.

Is het dan wellicht mogelijk om een criterium te formuleren dat uitgaat van feitelijk gedrag? Kan iemand zichzelf bijvoorbeeld christen noemen indien hij of zij minimaal een bepaald aantal keer per jaar tot God bidt of naar de kerk gaat? Het probleem is natuurlijk ook hier dat het onbegonnen werk is om te komen tot een algemeen geaccepteerde lijst van gedragingen met bijbehorende minimale frequenties. Geen enkele lijst zal wereldwijd op voldoende brede instemming kunnen rekenen. Voor iedere lijst zullen er genoeg gelovigen zijn die menen dat bepaalde cruciale handelingen niet op de lijst staan of juist ten onrechte wel op de lijst voorkomen. Bovendien zullen de meningen sterk uiteenlopen over de vraag wat nu eigenlijk de minimale frequenties moeten zijn voor de op een dergelijke lijst genoemde handelingen.

Existentieel criterium

Hieronder wil ik dan ook een suggestie doen voor een derde manier waarop iemand voor zichzelf zou kunnen nagaan of hij of zij zichzelf christen kan noemen. Het criterium dat ik ter overweging wil inbrengen en dat ieder van ons alleen voor zichzelf kan aanwenden is niet gebaseerd op de acceptatie van specifieke geloofsclaims of op het verrichten van bepaalde religieuze handelingen. Het ter overweging aangereikte criterium is louter existentieel van aard en kan in het kort als volgt omschreven worden:

Om bij jezelf na te gaan of je christen bent hoeft je alleen voor jezelf de volgende vraag te beantwoorden. Stel je eens voor dat je door iemand die veel sterker is dan jou fysiek zou worden bedreigd. Iemand dreigt je geweld aan te doen en de enige manier om dit te voorkomen is het verloochenen van Jezus. Zou je dat dan doen? Zou je Jezus verloochenen om in een dergelijke situatie te ontkomen aan geweld? Wanneer je in alle oproechtheid voor jezelf tot de conclusie komt dat je dat niet zou doen, dat je ook in een dergelijke situatie Jezus niet zou verloochenen, kun je jezelf christen noemen.

Het is van belang om op te merken dat het voor het toepassen van dit criterium er niet toe doet wat iemand werkelijk doet wanneer hij of zij ooit echt in zo'n bedreigende situatie terecht komt. Het gaat er alleen om wat iemand *denkt* dat hij of zij dan zou doen. Iemand kan zichzelf volgens genoemd criterium christen noemen indien hij of zij oprocht van mening is in zo'n situatie, mocht die zich ooit voordoen, Jezus niet te zullen verloochenen om ongedeerd te blijven, ook al zou hij of zij dat wel degelijk doen indien het ongelukkigerwijs een keer echt zover mocht komen. Het gaat dus om de *oprechte intentie* van iemand, niet om de feitelijke handeling op het moment dat iemand echt daadwerkelijk met geweld bedreigd wordt.

Verder is het criterium natuurlijk niet bedoeld om anderen mensen te beoordelen. Uiteraard niet! Het criterium is er uitsluitend voor hen die willen nagaan of ze zichzelf al dan niet redelijkerwijs christen zouden kunnen noemen. Ieder mens kan immers alleen voor *zichzelf* nagaan of hij of zij genoemde existentiële vraag voor *zichzelf* orecht beantwoordt. Het criterium kan dus nooit oneigenlijk ingezet worden om een ander mens de maat te nemen. We kunnen volgens het criterium alleen zeggen dat iemand zichzelf met recht christen kan noemen indien hij of zij genoemde vraag voor *zichzelf* orecht met ‘nee’ beantwoordt.

Bijbels motief

Het motief van de verloochening van Jezus waarop het criterium is gebaseerd vinden we natuurlijk terug in de Bijbel. Jezus laat Petrus weten dat deze Hem tot zelfs drie keer toe zal verloochenen. Petrus was, toen Jezus hem dit vertelde, orecht van mening dat hij Hem nimmer zou verloochenen om zichzelf uit een hachelijke situatie te bevrijden. Volgens het voorgestelde criterium kon Petrus zich dus christen noemen. Toch zou Petrus nog diezelfde dag Jezus inderdaad tot driemaal toe verloochenen. Zo lezen we in het Lucas-Evangelie het volgende: "En de Heer draaide zich om en keek Petrus aan. Toen herinnerde Petrus zich de woorden van de Heer, hoe hij tegen hem gezegd had: Vandaag nog, vóór de haan kraait, zul je drie keer beweren dat je mij niet kent. En hij ging naar buiten en huilde bitter".

Het hierboven voorgestelde existentiële criterium maakt in feite van dit Bijbelse motief van de verloochening van Jezus het cruciale element van christen zijn. De existentiële houding ten opzichte van de verloochening van Jezus verkrijgt zo het primaat boven de cognitieve houding ten aanzien van de geloofswaarheden en boven het feitelijke waarneembare gedrag in en buiten de kerk. Ik zal niet ontkennen dat dit lastige vragen oproept waarop we kunnen en moeten doordenken. Zelf beweer ik niet dat dit existentiële criterium de overige, op cognitie en gedrag gebaseerde, criteria kan vervangen. Ook wil ik niet beweren dat ik zelf van mening ben dat genoemd criterium het primaat zou moeten hebben boven de twee gangbare criteria. Dit alles laat echter onverlet dat het derde criterium mijns inziens een interessante en vruchtbare aanvulling kan zijn op de gangbare criteria, omdat het de existentiële band met de persoon van Jezus centraal stelt en zo wijst op een cruciaal aspect van christen zijn.

Dat Petrus ondanks zijn oprechte ontkenning Jezus toch zou verloochenen betekent in elk geval niet dat hij volgens het criterium zichzelf geen christen zou kunnen noemen. Het criterium betreft immers zoals gezegd de oprechte persoonlijke intentie van iemand ("Wat denk ik dat ik zou doen?") en niet zijn of haar concrete handelen ("Wat heb ik gedaan?").